

Gödri Rita

Pályakezdő újságírók helyzete Magyarországon

Kutatásomban azt vizsgáltam, milyen lehetőségei vannak Magyarországon a pályakezdő újságíróknak. Milyen mértékben tudják hasznosítani az egyetemen megszerzett tudásanyagot? Milyen elvárásokat támasztanak velük szemben a szerkesztőségek? Milyen elhelyezkedési lehetőségekkel számolhatnak a tanulmányaik alatt és után? Hogyan vélekednek saját pályakezdési lehetőségeikről? Eredményeimet kilenc darab félig strukturált interjúból gyűjtöttem össze, amelyet az Átlátszó, az Átlátszó Oktatás, a Direkt36 és a 24.hu junior és senior újságíróival, valamint főszerkesztőivel készítettem. Kutatásomból kiderül, hogy a pályakezdő újságírók szakmai nehézségeit nagyrészt az okozza, hogy nincs szinkronban az egyetemen elsajátított tudásanyag a főszerkesztői elvárásokkal (hiszen a legtöbb, hazánkban folyó kommunikációs képzés nem az újságírást koncentrálna, és nem kellően gyakorlatorientált). Tovább bonyolítja a helyzetet a magyarországi médiatulajdonlási viszonyrendszer átalakulása is, amelyet interjúalanyaim közül sokan a hazai nyilvánosság beszűküléseként azonosítanak. Kutatásom nem reprezentatív, de kiindulási alapként szolgálhat további újságíró-kutatások számára.

Kulcsszavak: pályakezdés, professzionalizáció, újságírási, újságíró-képzés

1. A kutatás relevanciája

2019 decembere óta az Átlátszó Oktatásnál dolgozom újságíróként. Előtte számtalan nehézséggel találtam szemben magam. Nagy fejtörést okozott az egyetem elvégzése után, hogy hol tudok elhelyezkedni, hogyan tudom hasznosítani a képzésen megszerzett tudásanyagot, melyik kiadó alkalmaz majd valós gyakorlati tapasztalat hiányában. E kérdésfelvetések nyomán született meg ez a tanulmány is, amelyben olyan junior és senior újságírók mesélik el pályakezdésüket, akik a független hírmédiában dolgoznak. Ezen felül pedig a két főszerkesztővel készített interjúból az is kiderül, milyen elvárásoknak kell megfelelniük a pályakezdő újságíróknak, és a hazai médiapiaci átalakítások miként érintik a friss diplomás zszurnaliszták elhelyezkedési esélyeit.

Kutatásom ugyan nem reprezentatív – ugyanis az általam megkeresett médiumok nagy többsége nem válaszolt a megkeresésekre, illetve volt olyan is, aki visszautasította az interjú lehetőségét –, mégis azt gondolom, hogy a kapott adatok kiindulási alapot kínálhatnak egy nagyobb mintán és más módszerek alkalmazásával, bővítéssel elvégzett jövőbeni kutatás számára. Ez pedig már csak azért is fontos lenne, mert az újságíró-társadalmat átfogó kutatásoknak hazánkban nincs nagy hagyományuk, csupán Vásárhelyi Mária korábbi kutatásaiból állnak rendelkezésünkre adatok, ám ezek – mivel a kétezres évek elején, közepén készültek – nem reflektálnak az azóta bekövetkezett társadalmi, gazdasági és médiapiaci változásokra.

2. Professzionalizáció

Kit nevezünk újságírónak? Milyen egy jó újságíró? Miért van rá szükség? E kérdésfelvetések a professzionalizáció, s ily módon egyes szakmák és foglalkozások definiálásának kérdéskörébe tartoznak. A professzionalizációnak, vagyis a tevékenység hivatássá válásának Svennik Hoyer & Epp Lauk (1995) szerint vannak fokozatai, e fokozatok

egyike a speciális szellemi tanulmányok és képzés elsajátítása, a szervezetbe való tömörülés, a politikai szférától való elkülönülés, az egységes szakmai irányelvek kialakítása és elfogadása stb. Hasonló kritériumokhoz köti a szakma definiálását Tamara Witschge és Gunnar Nygren (2009) Staffan Selander (1989) és Eliot Freidson (2001) munkái nyomán. Ezekkel a definíciós kísérletekkel azonban – Tófalvy Tamás szerint – az a probléma, hogy nem reflektálnak kellően a szakmák térbeli és időbeli változásaira, egyes szakmák aktuális pozíciójára, társadalmi legitimitásaira stb.

Azt eldönteni tehát, hogy ki számít szakmán belülnek és ki kívülállónak, nehéz feladat, s nincsenek rá minden esetben konkrét útmutatók. Egy olyan, állandóan változó területen, mint az újságírás, még nagyobb problémákba ütközünk akkor, amikor arra a kérdésre keressük a választ, hogy ki számít újságírónak és ki nem. Vajon a különféle tartalomelőállítók újságírónak számítanak-e? Hol a határ blogger és zurnalizta között? Az újságírás meghatározása, legitimálása és elhatárolása mindig is konfliktusok sorát váltotta ki – vélekedik Tófalvy Tamás *A digitális jó és rossz születése* című könyvében (2017).

Egy összehasonlító újságírás-kutatásból (Örnebring 2012) például az is kiderült, hogy az alapján is lehet és kell professzionalizációról beszélni, hogy maguk a szakmában dolgozók, tehát az újságírók milyen szerepfelfogással rendelkeznek önmagukról és a szakmáról. Vajon mindegyikük ugyanúgy vélekedik a szakmaiság általános normáiról és eszközeiről? Mindegyikük a pontosságot, a hitelességet és a függetlenséget, a pártatlanságot jelöli meg a professzionalizáció alapilléreként? A több országot is felölelő összehasonlító kutatásból az derül ki, hogy az újságírói szerepfelfogások széles skálán mozognak, és az újságírók társadalomban betöltött szerepéről maguk az újságírók is eltérően vélekednek.

Tófalvy (2017: 69) könyvében rámutat arra, hogy először a 18. században Nagy-Britanniában és Franciaországban kezdtek elterjedni olyan, időközönként nyomtatásban is megjelent művek, amelyek közélettel foglalkoztak, ám e nyomtatott publikációk, lapok között nem volt éles határ, így a szerzőik sem tartoztak önálló szakmai közösségbe. Az újságírás szakma művelőit önálló szakmai közösségként jóval később, a 19. században kezdték csak elismerni:

Összefüggésben az újságírás mint fizetett tevékenység intézményesülésével, a szakmai önszerveződés – az első újságíró-szövetségek és szakszervezetek – kialakulásával, illetve már a 19. és 20. század fordulóján, az első egyetemi szintű újságíróképzések kezdeményezésével.

Az imént említett Hoyer–Lauk-szerzőpáros (1995: 78) szerint az újságírás fejlődését és professzionálissá válását úgy vizsgálhatjuk, mint:

Bizonyos szakaszokból más szakaszokba vezető folyamatot: a részidős, szabadidős jellegű tevékenységtől az életpálya jellegű karrierig, a befolyásolástól mentes hírközléstől a „negyedik hatalmi ágig”.

Modelljük szerint újságírókra azóta van szükség, amióta a nyomdák részéről felmerült az az igény, hogy olvasóikat rendszeresen ellássák szórakoztató hírekkel. Kezdetben ezek az írók csak alkalmi jelleggel dolgoztak be egy-egy nyomdának, az idő előre haladtával azonban szerkesztők és riporterek lettek (Hoyer & Lauk 1995). Az alkalmazotti hierarchia kialakulásának nyomán a feladatok elkülönülése is megtörtént. A feladatok leosztása, az újságírók tudásának diverzifikálása a lap hasábjairól is visszaköszött: a korai újságokkal ellentétben – ahol egy nagy tömbben jelentek meg a hírek – immáron feltűntek a rovatok, elkülönültek a főcímek, a sajtóműfajoknak megfelelően pedig maguk a szövegek is változatosabb formát öltöttek (Tófalvy 2017).

A szövegek változatosságát is figyelembe vevő Jean K. Chalaby (1996) tanulmányában (amelyben a francia és az angol-amerikai újságírás kialakulását és fejlődését veti össze) újságírói diszkurzív mezőről ír, amely ugyanakkor országspecifikus, kialakulása nem univerzális jelenség. Chalaby úgy véli, hogy az újságírás kialakulása az Egyesült Államokhoz és Angliához köthető, ugyanis itt alakultak ki azok a diszkurzív stratégiák és írásmódok, amelyek az újságírást a diszkurzív termelés egy sajátos osztályává tették. Ilyen stratégia és írásmód például az objektivitásra való törekvés vagy a politikai pártoktól való függetlenedés, a különféle újságírói műfajok (például az interjú, a riport) megjelenése, valamint az, hogy az újságírói szövegek sajátos filológiai jellemzőkkel kezdtek rendelkezni. A szerző úgy véli, hogy az újságírás nemcsak 19. századi találmány, hanem egyenesen angol-amerikai is, és minden

más nemzet őket követte, adaptálva a különböző mechanizmusokat, ám mivel ez az adaptáció nemcsak történeti, hanem kulturálisan is megjelölt, eltérő sikerességgel ment végbe. Míg a britek és az amerikaiak esetében a sajtó gyors iparosodásáról, valamint a hírgyűjtő szolgáltatások nagymértékű fejlődéséről beszélhetünk, addig például Franciaországban ez a politikai és gazdasági-társadalmi berendezkedésnek is köszönhetően másképpen működött.

A szerző arra is rávilágít, hogy az irodalomnak is nagy szerepe volt abban, hogy egyes országokban mennyire tartották társadalmilag elismertnek az újságírást. Franciaországban például az irodalmi normák és értékek voltak meghatározóak, a francia irodalmi figurák és hírességek mélyen be voltak vonódva az újságírásba. Számos irodalmár egyben médiatulajdonos vagy éppen főszerkesztő is volt. Az irodalom az írásgyakorlás szintjén is nyomot hagyott a francia sajtón: a nagyfokú irodalmi hatásnak köszönhetően a francia újságírás sokáig magán hordozta az irodalom jegyeit, a szentimentalizmust és az érzékenységet. Az újságírást nem önmagában ítélték meg, hanem a „magasabb” irodalmi formákhoz képest kedvezőtlenül, és a hierarchiában a legalsó helyen állt.

Chalaby (1996) tanulmánya végén azzal érvel: az is fontos különbség a francia és az angol-amerikai újságírás fejlődése között, hogy milyen az adott ország politikai közege, és ez mennyiben befolyásolja a sajtót. Míg Franciaországban számos törvénnyel igyekeztek korlátozni a sajtót, addig Amerikában ez nem fordult elő. Franciaországban volt olyan törvény, amely előírta és korlátozta az újságok által kockázat nélkül közzétehető információk típusát és mennyiségét. Míg az USA-ban és Angliában a politikai csatározások a pártokon belül maradtak, és így az újságírók is pontosan és hitelesen, elfogultság nélkül tudtak dolgozni, addig Franciaországban ez nem így volt: az újságírók a politikai klikkek eszközeivé váltak, polemizáltak, gyakran a propaganda szolgálatába álltak.

Végezetül pedig a szerző rámutat arra, hogy az amerikai és az angol sajtó eltérőképpen fejlődött, mert a piaci erők fontosabb szerepet játszottak az amerikai és a brit sajtó fejlődésében, mint a franciáéban. A 19. század elején Amerikában és a század második felében Angliában az újságok jelentős bevételekre tettek szert a hirdetések révén. Franciaországban azonban a lapok kevesebb hirdetési felületet adtak el, mint amerikai és angol társaik, és úgy tűnik, hogy a hirdetési bevételek nem járultak hozzá a francia újságok pénzügyeihez olyan mértékben, mint Amerikában és Angliában. Ennek következményeként több újságíró is folytatta a partizán újságírást és a vélemények megjelenítését a tényszerű közlések helyett.

Chalabyhoz hasonlóan Hoyer & Lauk szerint is a professzionalizáció másik pilléré a hirdetési piac létrejötte és terjedése jelentette. A kiadóvállalatok spektrumának bővülése az újságírók létszámának bővülését és az újságírói munka anyagi javadalmazását is elhozta. A professzionalizáció következő lépcsőfoka a szakmai szervezetek létrejötte volt. Az erre való törekvések egészen a 19. század végéig nyúlnak vissza (Hoyer & Lauk 1995). Ekkortól válik ugyanis a sajtó társadalmi intézménnyé, ekkor fogalmazódik meg az újságírásra való társadalmi igény a tekintetben, hogy az újságírók azok, akik „képesek ugyanis feltárni a rejtett mozgatóerőket, a korrupciót és a nemkívánatos viselkedéseket” (Banning 1998). A szakmai szervezetekbe tömörülő újságírók szerették volna társadalmilag elismertté tenni foglalkozásukat, és tekintélyt szerezni ennek a hivatásnak. Ennek egyik mozanataként 1922-ben megalapították az Amerikai Újságszerkesztők Társaságát (ASNE), amelyet a tisztességes újságírást népszerűsítő intézményként definiáltak. Ezzel párhuzamosan jelentek meg az egységes szakmai alapelvek, etikai kódexek is az 1920-as években. A szakmai szervezetekkel, etikai kódexekkel karöltve megteremtődtek az USA-ban az újságíróképzés feltételei is. 1873-ban például a Cornell Egyetemen már lehetett szerezni újságírói bizonyítványt, ám ez még nem diploma volt. A makói származású Joseph Pulitzer volt az első, aki 1903-ban a Columbia Egyetemen újságírói iskolát alapított. Az első újságírástanszék az Egyesült Államokban a Missouri Egyetemen alakult meg 1908-ban, az első európai egyetem pedig, amely rendelkezett újságíró tanszékkel, a Lipcsei Egyetem volt. Az újságíróképzéshez kapcsolódóan megjelentek az első átfogó újságírástankönyvek; az első közülük 1894-ben Edwin Shuman publikálta (Tófalvy 2017). Mindennek ellenére Tófalvy (2017: 71) úgy véli, hogy:

Az újságírás egy illékony határokkal rendelkező professzió, avagy kvázi szakma maradt. Sohasem vált lehetségessé világos határokat húzni az újságírók és nem-újságírók között, sem pedig a profi és az amatőr újságírói tevékenységek kizárólagos lényegét definiálni, mindemellett az újságírás nem épített ki tudás- vagy képzés-monopóliumot sem, hiszen a szükséges készségek bárhol elsajátíthatóak, és szakirányú végzettség sem feltétlenül szükséges ahhoz, hogy valaki a pályára lépjen.

3. A magyarországi újságíró-képzés múltja

Magyarországon 1902-ben egy parlamenti vita során merült fel az az igény Szemere Miklós író, országgyűlési képviselő részéről, hogy az állam biztosítsa a hazai zurnalisztaképzést. A felszólalást konkrét intézkedések közel húsz évig nem követték. Ezt követően először kisebb önképzőkörök hirdettek meg újságíró-képzést az általuk létrehozott akadémiákon (például Turáni Kör), majd egyre több felsőoktatási intézményben történtek előrelépések sajtótudományi ismeretek átadására, tanszékek létesítésére: az első 1926-ban Budapesten, majd később vidéken is, 1932-ben Pécsen. Ezek többsége azonban kollégiumi szinten maradt. Az 1939-ben létrejött Országos Magyar Sajtókamara hatszemeszteres egyetemi rendszerű képzést indított, amelyet az újságíróknak kötelező volt öt év alatt elvégezniük, ugyanakkor a háború kezdete a képzés végét jelentette. A valódi áttörés az akadémiai közegben 1954-ben jött el, amikor az Eötvös Loránd Tudományegyetemen megalakult az első újságírotanszék, ám ez a tanszék sem volt hosszú életű: az 1956-os események után hazánkban megszűnt az egyetemi szintű újságíróképzés (Gerelyes 1979). Erről Szalai Zoltán, a Mathias Corvinus Collegium ügyvezető igazgatója mesélt egy kerekasztal-beszélgetésen:

Magyarország volt az egyetlen olyan ország Európában, ahol megszüntették a felsőfokú újságíró-képzést. 1957-ben arra való hivatkozással szűnt meg, hogy az újságírók ügyis csak ugrálnak és forradalmárt játszanak (idézi Tófalvy 2014: 24).

1957 óta a magyar újságíró-társadalom jellemzően a MÚOSZ különböző tanfolyamainak, továbbképzéseinek köszönheti az újságíró-utánpótlást.

4. A magyarországi újságíró-képzés jelene

Mára már a hazai felsőoktatási intézményekben leginkább a kommunikáció képzéseken belül találkozhatunk az újságírást érintő kurzusokkal. „Kimondottan újságíróképzés szinte nincs, ugyanakkor a kommunikáció- és médiatudományi szakokra a hallgatók jelentős része ilyen ambícióval jelentkezik” (Weyer 2015: 11). Ugyanakkor a Magyarországi Tartalomszolgáltatók Egyesülete számára készült kutatásból kiderül, hogy a kommunikációs tanszékeken oktatók nagy része nem újságíró. Az itt folyó képzések jellege túlságosan is interdiszciplináris, jellemzően az esztétika, a szociológia, a pszichológia, a nyelvészet, a történelem, a pedagógia, a közgazdaságtan berkeiből érkező oktatók a képzési fókusz súlypontját is e tárgyak irányába terelik (Weyer 2015).

Érdeemes továbbá arról is szót ejteni, hogy egyes intézményekben milyen szinten folyik az újságírást-oktatás. Egy nemrég napvilágot látott cikkben a Szabad Európa például arról számolt be, hogy az újonnan a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen indított újságíró-képzésben alig fedezhető fel a szakmai-etikai normáknak megfelelő újságírást-oktatás.¹

Problémaként vehető fel, hogy a kommunikációs képzésen belül – az újságírást-oktatás rovására – előtérbe kerültek a vállalati, az intézményi és az üzleti kommunikációval foglalkozó tárgyak. Mindemellett évről évre fokozatosan csökken azoknak az intézményeknek a száma, ahol kommunikáció- és médiatudományt oktatnak. Weyer Balázs kutatócsoportjával például a 2012–13-as tanév adatai alapján még 37 olyan (nem csak felsőoktatási) intézményt térképezett fel, ahol kommunikációs képzés folyt, ez a 2013–14-es tanévre 26–29 intézményre szűkölt. Tegyük hozzá, hogy a kutatás során nemcsak felsőoktatási intézményeket vizsgáltak, hanem más, például egyes médiaorgánumok által fenntartott és működtetett intézményeket is, például a TV2 Akadémiát (Weyer 2015).

1 Szabad Európa: Nem volt szó arról, hogy legyünk kiegyensúlyozottak, https://www.szabadeuropa.hu/a/nemzeti-ujsgiro-kepzes-ntgn/31251366.html?fbclid=IwAR3tGkaaB5uknejjO0E4UYty9pU0sotS5_gTF2z2Loh8EELyu_ddyBhn7UM.

Az újságírás-oktatás egy másik, igen jelentős problémája a gyakornoki programok hiánya és/vagy szervezetlensége. Sok helyen például nincs lehetőség gyakornokoskodni (vidéken a kis helyi médiumok nem bírják finanszírozni a gyakornokok munkáját, a gyakornokok pedig nem szívesen vállalnak munkát anyagi térítés nélkül), vagy a gyakornoki helyekért folyó küzdelemben a képzőintézmény magára hagyja a hallgatót. Ezen az állásponton van Weyer is (2015: 20), aki így fogalmaz: „A gyakornoki programoknak nincs általánosan kialakult minőségi sztenderdjük és elvárásrendszerük sem a képzőhelyek, sem a fogadó intézmények oldalán.”

5. A kutatás eredményei

5.1. Az első csoport: pályakezdők

Az általam megszólaltatott interjúalanyokat három csoportra osztottam az újságírás szakmában eltöltött éveik, tapasztalataik alapján. Az első csoportot azok alkotják, akik nem rendelkeznek korábbi szerkesztőségi tapasztalattal, a jelenlegi pozíciójuk az első a médiában. E csoport tagjai nagyon fiatalok, többségükben a húszas éveik elején járnak, a bölcsészettudományok területén folytatnak felsőfokú tanulmányokat, azonban nem kommunikáció- és médiatudomány szakon. Az eltérő tudományterületről érkezők aránya az újságírásban az évek előre haladtával egyre nagyobb, és korántsem jelent hátrányt. Minderről így vélekedik az egyik általam megkérdezett országos online lap főszerkesztője:

Teljesen lényegtelen, hogy honnan, milyen szakról jön, nem is kell kommosnak lennie. Ez az a szakma, ahol sokan például nem is végzik el az egyetemet, mások doktorit végeznek. A bölcsészkarra sokan jönnek, de a legváltozatosabb képesítéssel és készségekkel jönnek emberek. És ez különösen jó. Nem is árt, ha valaki nem csak kommunikációt végzett, hiszen az azt jelenti, hogy nemcsak egy érdeklődési, tanult területe van, hanem sokrétű, sokszintű, változatos.

Vásárhelyi Mária (2009: 75) korábbi tanulmányában arra mutatott rá, hogy:

Az elmúlt évek során a megváltozott társadalmi-gazdasági viszonyok új típusú keresletet támasztottak az újságírói pályára készülők iránt. Látványosan növekedett a jogi és gazdasági végzettséggel rendelkezők felvevő piaca, miközben csökkent a bölcsészkar elvégzésével megszerezhető általános humán műveltség iránti kereslet.²

Az újságírói pályán való elindulás motivációjaként a csoport tagjai a társadalmi felelősségvállalást jelölték meg:

Azt gondolom, hogy régen is és most is az újságírás az, ami leginkább közvetíti azokat a gondolatokat, amelyek egy társadalmat előre tudnak vinni és tudják építeni, és ellensúlyozni a káros tendenciákat. Ez a szerepvállalásnak egy fajtája, emiatt akartam újságíró lenni. Én ebben láttam meg azt, amivel tudok koherens gondolatokat megfogalmazni és írni, kellő objektivitást tudok vinni egy közegbe, ami előremozdítja a társadalmat.

E felfogás szerint tehát az újságíró az a személy, aki képes tevékenységével a társadalmat pozitív irányban befolyásolni. A befolyásolás egy másik lehetséges alternatíváját említette egy másik megszólaló is, aki abban látja

² Vásárhelyi kutatása és megállapításai a 2010-es évek előtti állapotokat tükrözik, és azokra reflektálnak. A jövőben zajló átfogó újságírás-kutatás arra is választ adhatna, milyen piaci igények vannak most az újságírók végzettségét tekintve, mennyire állja meg a helyét Vásárhelyi Mária korábbi állítása, javult-e a bölcsészek piaci és társadalmi megítélése.

személyes küldetéstudatát, hogy kortársaira hatást gyakoroljon. Állítása szerint kortársai figyelmen kívül hagyják a híreket, nem érdekli őket a média világa. Ezen szeretne változtatni: „Talán, ha majd én írom (a híreket), akkor azt elolvassák és annak nyomán a többi hírt is.” Az írás ebben a szerepfelfogásban tehát a generációk felvilágosításaként, egyfajta aktivizálásként is értelmezhető.

A csoportba besorolt interjúalanyok az Átlátszó Oktatás 2019 őszén meghirdetett újságíró-gyakornoki programjára jelentkeztek. A programba való jelentkezés hátterében az újságírói ambíciók mellett a médiumhoz való lojalitás és annak pártatlansága, semlegessége is társult.

Szeretem az Átlátszót, nagyon színvonalasnak tartom, ezért is jelentkeztem. Ez volt az a médium, aminek én sokáig adtam a szavára. Láttam korábban az Index-képzéseket is [...] de én az oknyomozásban és a tényfeltárásban látom azt, hogy annak van értelme.

A jelentkezés motivációjával együtt arról is kérdeztem interjúalanyaimat, hogy pályakezdőként milyen elvárásokat támasztanak a szerkesztőséggel szemben. Mindannyian a szakmaiságot, az affinitást, a kompetenciát, a megfelelő bérezést, valamint a kellemes munkahelyi környezetet, mielőtt neveztek meg: „A szakmai támogatás, a jó fizetés és a szerkesztőségi sokszínűség nagyon fontos kritérium.” „Legyen laza a környezet, jó fej főnökök, kötetlenség.”

A kérdéseim egy másik csoportja a szerkesztőségi életre, az újságírói munkakörülményekre vonatkozott. Az Átlátszó Oktatás független alblogként működik az Átlátszón belül, ennek pedig interjúalanyaim szerint megvannak a maga előnyei és hátrányai. A nagyfokú szerzői szabadságot pozitívumként, ugyanakkor az ebből fakadó szakmai támogatás hiányát negatívumként értékelték:

Elégge külön vagyunk a többi átlátszóstól. Néha kommunikálunk a főszerkesztővel, de nagyon praktikus dolgokra szorítkozik a kommunikáció. Magánál az ÁO-nál jó dolgozni: hiszen például nem szólnak bele, hogy mit írjunk, milyen téma legyen. Csupán a cikkek minősége a kardinális kérdés. Mindig a főszerkesztő nyomja meg a közzététel gombot, pont a minőség miatt. Nem érzek felülről nagyon megbecsülést, pont ezért, hogy szabadon vagyunk, függetlenként, különállóként

– vélekedett a portál egyik újságírója, aki egyben a gyakornoki programok koordinációjáért is felelős.

A szerkesztőségi munka különösen fontos egy pályakezdő újságíró életében, hiszen csak így tudja kamatoztatni elméleti tudását, a gyakorlatban lesi el a szakma fortélyait. A csoport tagjait arról kérdeztem, milyen feladatokkal kell megbirkóznia egy pályakezdő újságírónak: „Leginkább dolgozunk a saját cikkeinken, és a többiekét lektoráljuk.”

Az egyik, ma vezető online hírportál főszerkesztője is a gyakorlatban megszerzett tudás fontosságára, valamint az ehhez szükséges gyakornoki pozíciók meglétére hívta fel a figyelmet:

Itt leginkább az érdemi gyakornoki munkára gondolok, ahol van idő a gyakornokra, tudjuk fejleszteni a készségeit és a képességeit, tudunk vele érdemben foglalkozni. Van idő megmérni, hogy mit tud.

Különösen érdekes az, ahogyan saját lehetőségeikről vélekednek az általam megkérdezett pályakezdő újságírók. Abban mindannyian egyetértettek, hogy nagyon nehéz most pályakezdőként. A nehézség okai leginkább a piac szűköségében keresendők, legalábbis ami a független médiumok számát illeti. Ilyen szerkesztőségből ugyanis egyre kevesebb van ma hazánkban. A megkérdezettek szerint bár a kormányközeli médiumok és a közmédia többségénél feltehetően vannak nyitott pozíciók, az ott folyó munkát nem tekintik valódi újságírásnak:

Amit ők csinálnak, az nem újságírás. Az újságírásban szerintem a központi kérdés a függetlenség és a tárgyszerűség. Esetükben az újságírói etika nem mond semmit, jelentéktelen.

5.2. A második csoport: seniorok

A második csoportot azok alkotják, akik legalább öt éve foglalkoznak újságírással. Ők jellemzően a harmincas éveik közepén járnak, felsőfokú képzéssel rendelkeznek, leginkább a bölcsészettudományok terén. Esetükben már jobban megjelenik a kommunikációképzés a tanulmányi repertoárban. Egyetemi éveik alatt gyakornoki pozíciót vállaltak egyebek között a 24.hu-nál és az Origónál. Korábbi írásaik az egyetemi kari lapokban, a Figyelőben és a Heti Válaszban jelentek meg. Az egyetemi éveik alatt vállalt gyakornoki pozíciók nagyban meghatározták az újságírói pályán való elindulást és egyben maradási is, így a fluktuáció mértéke esetükben csekély:

Egyetem alatt elkezdtem egy nyári gyakornokságot az Origónál. És tulajdonképpen azért maradtam az újságírás mellett, mert az nagyon pozitív volt. Láttam például, hogy hogyan működik belülről egy szerkesztőség stb. És az idő alatt sokkal-sokkal többet tanultam az újságírásról, mint az egyetemi éveim alatt. Jó volt, hogy egyetem alatt beleláthattam, hogy hogyan működik ez a szakma, és akkor döntöttem el, hogy ezt így akarom csinálni én is.

Ugyanolyan szerkesztőségi folyamaton ment végig a cikkem, mint a többi rendes újságíróé. Abszolút bevontak a szerkesztőségi munkába, nagyon jó volt.

Mindemellett hozzátették, hogy jóval kevesebb gyakornoki programot meghirdető képző és fogadóintézmény van jelen ma a piacon, ez pedig nehezítő tényezőként értékelhető a pályakezdés tekintetében. Véleményük szerint az egyre kisebb számú független hírportál/sajtóorgánum a nyilvánosság beszűküléseként fogható fel. Ráadásul még szorosabb kooperációra lenne szükség az egyetemek és a szerkesztőségek között ahhoz, hogy a tehetséges újságíró-jelölteket közvetíteni tudják, hiszen valójában nincsenek kiforrott intézményrendszerei, megvalósulási formulái a gyakornokságnak sem a küldő, sem a befogadó intézmény részéről:

Sokkal nehezebb, mint abban az időszakban, mint amikor én kezdtem. Egyre kevesebb olyan hely van, ahova úgy el lehet menni gyakornokként egyetem alatt, hogy ilyen minőségű képzést kapjanak. Én azt látom, hogy az egyetem jó arra, hogy elméleti alapokat adjon, de ezzel nem sok mindent tudsz kezdeni.

A pályakezdőkhöz hasonlóan a senior újságírók esetében is szóba került a munkahelyi megelégedettség kérdésköre. Interjúalanyaim elégedettségéről számoltak be a munkahelyi légkört, az anyagi javadalmazást, valamint a szakmaiság meglétét illetően. Egy korábbi kutatás arra mutat rá, hogy a független hírmédiában dolgozók nagyobb mértékben elégedettek a munkájukkal, a fizetésükkel, valamint a kollégáikkal, mint a közmédiánál dolgozó újságíró társaik.

Alapvetően meg vagyok elégedve. Nyilván itt is vannak konfliktusok, mint minden munkahelyen. A munkahelyi légkör is jó, szeretek bejárni, olyan emberek között dolgozok, akiket régen olvastam, hogy mit írtak, most meg velük dolgozom, és ez tök jó. Abszolút jól érzem magam ott.

Olyan visszajelzéseket kapunk, amivel fejlődhetünk. Alapvetően megvan a bizalom.

5.3. A harmadik csoport: főszerkesztők

A főszerkesztők csoportjában azon kérdések kitérője zajlott, amelyek szorosan érintették a pályakezdők lehetőségeit, esélyeit, a velük szemben támasztott elvárásokat.

A főszerkesztők elmondása és tapasztalata alapján a kisebb szerkesztőségekbe való bekerülés esélye nagyobb, ott ugyanis szívesebben fogadják a kezdőket, hiszen jut elég idő velük foglalkozni, míg egy nagyobb médium

esetében ez aligha valósul meg. Mindemellett a kis létszámú szerkesztőségek kevésbé támasztanak nagy elvárásokat a pályakezdőkkel szemben, míg a nagyobb szerkesztőségek elvárják, hogy a jelentkező olyan multi-skillekkel rendelkezzen, amelyek lehetővé teszik a többrétű feladatok elvégzését:

Talán nehezebb belépni, mint valaha. A nagyobb szerkesztőségbe a legnehezebb, itt vannak a legnagyobb elvárások. Pár évvel vagy épp évtizeddel ezelőtt sokkal több nagy műhely volt, ahová mehettek a pályakezdők. Akkoriban olyan nagy volt az intézmény, és olyan sokan dolgoztak ott, hogy a rendszer elbírt a gyakornokokat.

A pályakezdőkkel szemben támasztott egyre magasabb fokú elvárásokra reflektál Rétfalvy Györgyi 2011-ben végzett kutatása is, amelyben az egyik megkérdezett újságíró így vélekedett: „A pályakezdő újságírónak legalább félisteneknek kell lenniük, annyi elvárást támaszt feléjük a média” (idézi Rétfalvy 2012: 86). Az elvárások két területet foglalnak magukban: egyrészt a szakmai elvárásokat – e tekintetben elengedhetetlen a jó íráskészség, a stílus és a fogalmazási készség, a hírzékenység, az alapvető műfajismeret, a jó kommunikációs készség, a konfliktuskezelés, az erős felhasználói szintű számítógép és programismeret (például wordpress, képszerkesztő programok), valamint a több idegen nyelv ismerete. A szakmai elvárások mellett megjelennek a személyiségbeli kritériumok is. Ezek szerint az ideális jelölt motivált és ambiciózus, állandó nyitottság és érdeklődés jellemzi, mindig képes valami újat megtanulni, folyamatos szakmai fejlődésre vágyik. Mindehhez mély szakmai alázat és magabiztosság társuljon. A pontosság, a fegyelem és a kitartás alapvető elvárás a szakmában (Rétfalvy 2012). A főszerkesztőkkel folytatott beszélgetés is ezt erősítette meg:

Alapvetően az kell, hogy azokból a munkákból, ami a mindennapi munkánk alapja, azokból képes abban a minőségben és mennyiségben dolgozni, ahogy ez elvárás. De ehhez ugye egy bizonyos szintű tapasztalat kell, amit hát itt kellene, hogy megszerezzen. Szóval ez olyan huszonkettes csapdája. Napi működésben elsajátítható rutinok mentén látjuk ezeket az elvárt készségeket és képességeket. Persze az is fontos, hogy legyen jó íráskészsége, beszéljen legalább egy nyelvet, hogy ha külföldi híreket kell fordítani, átvenni azt megértse stb. Emberi oldalról pedig egy nagyon erős ambíció és alázat kell, az nagyon fontos.

Számos kutatás és újságíró jelöli meg problémaként, hogy nagyon nagy a szakadék az egyetemi képzés, az ott elsajátított tudás, valamint a szerkesztőségi elvárások között. Ennek nyomán arról kérdeztem a főszerkesztőket, hogy mi a véleményük a hazai újságíró-képzésről. A megkérdezettek az újságíró-oktatás fontosságára hívták fel a figyelmet, ugyanakkor hozzátették, nem feltétlenül kell ennek akadémiai közegben megvalósulnia:

Működhetne ez alapítványi formában is akár, amely segítene a pályakezdőknek gyakornoki pozíciók megszerzésében, anyagilag is támogatná őket a pályán való elindulásban, valamint a képzésük során kikerülhetők lennének azok a tárgyak, amelyek nem tartoznak szorosan az újságíró-témakörébe.

6. Összegzés

Kutatásom során annak jártam utána, hogy milyen elhelyezkedési lehetőségeik vannak a pályakezdő újságírónak, milyen nehézségekkel kell szembesülniük mind a képzés, mind a pályán való elindulás során. Dolgozatomban szó esett a hazai felsőfokú újságíró-képzésről, amely elengedhetetlen a szakmai professzionalizáció szempontjából. Nagy problémát jelent, hogy 1957 óta nincsenek egyetemi újságíró-tanszékek Magyarországon, és a képzések is csak részterületi specializációként működnek. Ráadásul hazánkban számos olyan oktatáspolitikai kísérlet is végbement az elmúlt években, amelyek arra engednek következtetni, hogy a hazai kommunikációképzést a legszívesebben megszüntetné az állam. A képzésbeli hiányosságok kapcsán számos szerkesztő és újságíró

számolt be arról, hogy nincs összhangban az egyetemeken megszerzett tudásmennyiség a való életben elvárt tudással, azzal, amire a szerkesztőségben valóban szükség lenne. Ezeket a készségeket és képességeket a hallgatók tanulmányaik alatt leginkább a képzőintézményen belül sajátíthatnák el, ugyanakkor erre nem minden intézmény ad lehetőséget. Egyrészt azért, mert a tárgyat oktatók valójában nem mindig az újságírás berkeiből érkeznek, másrészt azért, mert a gyakorlatiasabb oktatás egyik elengedhetetlen feltétele sem teljesül mindig: az egyetemeken működő médialaborok felszereltsége is hagy némi kívánni valót maga után, bár hozzá kell tenni, különbségek vannak az egyes egyetemek között (Polyák & Torbó 2019).³

A gyakorlati kompetenciák elsajátításának másik problémáját a gyakornoki képzések hiánya és/vagy szervezetlensége okozza. A hallgatók gyakran saját maguk kénytelenek helyet keresni maguknak, a képzőintézmények nagy részének nincsenek olyan szerves kapcsolatai, hogy ezt hatékonyan koordinálják a befogadó intézményekkel. A gyakornoki képzések másik problémája, hogy a szerkesztőségekben dolgozók sokszor annyira leterheltek, hogy sem idejük, sem energiájuk nincs az utánpótlás-képzésre. Érdemi gyakornoki munka a nagy szerkesztőségekben épp ezen okokból gyakran nem is zajlik, a kisebb szerkesztőségek pedig forráshiánnyal küzdenek, így nem nagyon tudnak anyagi juttatást biztosítani a gyakornokoknak, ami egy féléves gyakornoki képzésben résztvevő számára eléggé problémás.

Pozitívként említhető azonban, hogy azoknál az intézményeknél, ahol működik a gyakornoki rendszer és van lehetőség érdemi gyakornoki munkát végezni, a már hosszabb ideje a pályán lévő újságírók segítőkészen és önzetlenséggel fordulnak a juniorok felé. Erről számoltak be interjúalanyaim is, akik közül volt olyan, akinek a pozitív gyakornoki tapasztalatok határozták meg a pályán maradását.

Feltűnő, hogy mennyire negatívan látják a pályakezdők elhelyezkedési lehetőségeit a junior, senior munkatársak és a főszerkesztők egyaránt. Kivételem nélkül mindegyikük a beszűkült nyilvánosságot jelölte meg legnagyobb problémaként. Ennek hátterében pedig hazánkban a politikai erők és a média szerves összefonódása húzódik meg. A legtöbb lap ugyanis ma a kormányzathoz informálisan kötődő, részben közpénzekre támaszkodó vállalkozók kezében van, ahol – interjúalanyaim szerint – nincsenek érvényes szakmai és etikai normák. Ilyen helyre pedig nem szívesen mennének sem gyakornokoskodni, sem teljes állásban.

A főszerkesztők emellett kiemelték, hogy bár nincs hazánkban újságírotanszék és szigorúan vett újságíróképzés, a probléma megoldható lenne egy olyan összefogással, amelyben mind a szerkesztőségek, mind az állam vagy egyes mecénások szorosan együttműködnek annak érdekében, hogy megteremtsék az újságírás-oktatás lehetőségét és feltételeit, és megoldást találjanak a finanszírozási problémákra is.

Irodalom

Banning, Stephen A. (1998): The Professionalization of Journalism: A Nineteenth-Century Beginning. *Journalism History*, vol. 24, no. pp. 157–164.

Chalaby, Jean K. (1996): Journalism as an Anglo-American Invention: A Comparison of the Development of French and Anglo-American Journalism, 1830s-1920s. *European Journal of Communication*, vol. 11, no. 3, pp. 303–326.

Freidson, Eliot (2001): *Professionalism, the Third Logic*. Chicago: University of Chicago Press.

Gerelyes Endréné (1979): *A szocialista újságíróképzés pedagógiai követelményei, különös tekintettel a magyarországi helyzetre*. Doktori értekezés.

Örnebring, Henrik (2012): Comparative journalism research: an overview, *Sociology Compass*, vol. 10, no. 6, pp. 769–780.

Polyák Gábor & Torbó Annamária (2019): Az újságírás-oktatás helyzete Magyarországon. Egy összehasonlító kutatás eredményei és tanulságai. *Médiakutató*, 20. évf. 2. sz. 81–87. o.

3 Bővebben foglalkozik a témával Polyák Gábor és Torbó Annamária a Newsreel projekt keretében végzett kutatásában, amelyben négy európai ország egyetemi szintű újságíró-képzéseit hasonlítja össze.

- Rétfalvy Györgyi (2012): Milyenek kell lennie egy gyakornoknak? Hát most már félistennek. A média elvárásai a kezdő újságírókkal szemben. In: Schleicher Nóra (szerk.): *Felsőoktatás és munkaerőpiac – tények, vélemények, tapasztalatok*, 86–116. o. Budapest: Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola.
- Selander, Staffan (1989): *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap: Professionalisering ens sociala grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Svennik Hoyer & Epp Lauk (1995): A hivatásos újságírás és a civil társadalom. *Jel-Kép*, 2. évf. 1. sz. 73–89. o.
- Szemere Miklós (1902): *Négy országgyűlési beszéd. Homestead. Az ifjúság nevelése. Újságíró-iskola. Honvédelmi nevelés*. Budapest: Athenaeum.
- Tófalvy Tamás (2014): Újságíró bárki lehet. *Médiakutató*, 16. évf. 1. sz. 23–28. o.
- Tófalvy Tamás (2017): *A digitális jó és rossz születése: technológia, kultúra és az újságírás 21. századi átalakulása*. Budapest: L'Harmattan.
- Vásárhelyi Mária (2009): Trendek és törésvonalak a magyar újságíró-társadalomban. In: Somlai Péter (szerk.): *Látás-viszonyok. Tanulmányok Angelusz Róbert 70. születésnapjára*, 276–292. o. Budapest: Pallas.
- Weyer Balázs (2015): Felmérés a magyarországi médiaképzésekről. *Médiakutató*, 16. évf. 1. sz. 11–21. o.
- Witschge, Tamara & Gunnar Nygren (2009): Journalism: A Profession Under Pressure? *Journal of Media Business Studies*, vol. 6, no. 1, pp. 37–59.

Abstract in English

Career opportunities for young journalists in Hungary

This research examines the opportunities for beginner journalists in Hungary and seeks to answer the questions of how they can use the knowledge earned at the university, what the expectations of editorial offices are, what employment opportunities they can expect during and after their studies, and how they see their own career opportunities. It is based on nine semi-structured interviews with the junior and senior journalists and editors-in-chief of Átlátszó, Átlátszó Oktatás, Direkt36, and 24.hu.

Keywords: journalism education, professionalism, young journalists

Gödri Rita 1995-ben született Kovásznán. Gimnáziumi tanulmányait az Újbudai Széchenyi István Gimnázium média tagozatán végezte. Alapszakos egyetemi tanulmányait a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán abszolválta 2018-ban. Jelen tanulmányával a Kari Tudományos Diákköri Konferencián második helyezést ért el. Főbb érdeklődési területei: migráció, újmédia, politikai kommunikáció. Email: ritagodri17@gmail.com